

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการเปิดรับข่าวสาร และการแสวงหาข่าวสารการรับสมัครงาน ของผู้สมัครเป็นอาสาพัฒนา กรรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ควรศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย และเปรียบเทียบว่า งานวิจัยที่ได้ออกมานั้น สนับสนุนหรือคัดค้านแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กังกล่าวมากน้อยเพียงใด

ในบทนี้จะเสนอแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเสนอเป็น ลำดับ ดังนี้

1. แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น
 - 1.1 กระบวนการสื่อสาร
 - 1.2 อิทธิพลของการสื่อสารมวลชน
 - 1.3 การเปิดรับข่าวสาร
 - 1.4 แรงจูงใจไม่สัมฤทธิ์
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ
 1. แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 กระบวนการสื่อสาร

กระบวนการ หมายถึงปรากฏการณ์อันใดอันหนึ่ง ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างทอเนื่องตลอดเวลา¹

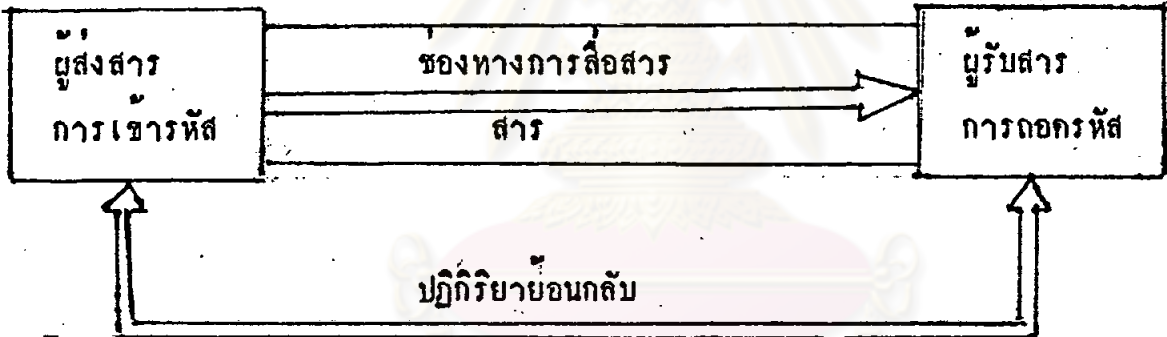
¹ปรมะ สกะเวทิน, หลักนิเทศศาสตร์, ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 15.

รามอน วิลเลียม(Ramon William) กล่าวว่า การสื่อสารก็คือ การถ่ายทอดความคิด ข่าวสาร และทัศนคติต่าง ๆ จากบุคคล ไปสู่อีกบุคคล¹

เอฟเวอเรทท์ เอ็ม โรเจอร์(Everett M. Rogers) กล่าวว่า การสื่อสารคือกระบวนการที่ความคิดหรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสาร(Source) ไปยังผู้รับสาร (Receiver) กวญเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างของผู้รับสาร²

แบบจำลองของกระบวนการสื่อสารตามแนวความคิดของ โรเจอร์ ประกอบด้วยผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร³

แบบจำลองของกระบวนการสื่อสารตามแนวความคิดของ Rogers

กระบวนการสื่อสารจะเกิดขึ้นเมื่อผู้ส่งสารแปลงเนื้อหาของสารให้เป็นรหัส (Encode) คือแปลงข่าวสาร ความคิดเห็น ทัศนคติ หรือความรู้สึกใด ๆ ให้อยู่ในลักษณะที่สามารถถ่ายทอดไปยังผู้อื่นได้ เช่น กวีหนังสือ คำพูดหรือภาพ แล้วจึงส่งเนื้อหาที่แปลงนี้

¹ Ramon Williams, Communication, (London: Penguin Book, 1966), p. 17.

² Everett M. Rogers, Communication Strategies for Family Planning, (New York: The Free Press, 1973), p. 43.

³ Ibid., p. 45.

ออกไปสู่ผู้รับ โดยผ่านช่องทางสื่อสาร กระบวนการสื่อสารจะสมบูรณ์เมื่อเนื้อหาสารที่ส่งเป็นรหัสไปสู่ผู้รับนั้นถูกถอดถอดออก (Decode) และผู้รับได้รับรู้เนื้อหาสารที่ส่งไปนั้น และการที่จะทรงงานที่ผู้ส่งสารต้องการหรือไม่ก็แล้วแต่ประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร (Field of Experience) ในกระบวนการสื่อสารปฏิกิริยาย้อนกลับ (Feedback) เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อข่าวสารของผู้ส่งสาร ซึ่งสามารถนำมาพิจารณาว่าการสื่อสารบรรลุผลสำเร็จหรือไม่

องค์ประกอบที่สำคัญทั้ง 4 ประการซึ่งได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อและผู้รับสาร ของกระบวนการสื่อสารนั้น ช่องทางการสื่อสารมีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดว่าช่องทางสื่อสารประเภทใดที่ผู้ส่งสารจะใช้เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จ ในอันที่จะให้เกิดความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมแก่ผู้รับสารในทางที่คนปรารถนาได้¹

ช่องทางการสื่อสาร (Channels) เป็นวิธีการที่ผู้ส่งสารจะนำข่าวสารไปสู่ผู้รับสาร ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channels)

เป็นการถ่ายทอดข่าวสารโดยผ่านสื่อมวลชนทั้งหมด ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร แหล่งข่าวสารอาจเป็นบุคคลเดียวหรือสองสามคนที่จะส่งข่าวสารไปยังผู้รับจำนวนมากได้อย่างรวดเร็วเพื่อเพิ่มพูนความรู้และแพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่บุคคลมีอยู่เดิมได้

2. ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channels)

เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคล เพื่อที่จะถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่มีบุคคลติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น เช่น ผู้นำความนึกเห็น ญาติ เพื่อน ฯลฯ นักนิเทศศาสตร์ยอมรับว่าการสื่อสารระหว่าง

¹ Everett M. Rogers with Lynne Svéning, Modernization Among Peasants: The Impact of Communication, (New York: Rinehart and Winston, Inc., 1969), pp. 124-125.

บุคคลมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของบุคคลมากกว่าอิทธิพลของสื่อมวลชนเสียอีก

โรเจอร์ กล่าวว่า สื่อมวลชนมีความสำคัญในการให้ความรู้ แก่การสื่อสารระหว่างบุคคลช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ¹ ทั้งนี้การสื่อสารมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคลจึงเป็นสิ่งที่กอง เกื้อกูลกันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

1.2 อิทธิพลของการสื่อสารมวลชน

โจเซฟ ที แคลปเปอร์ (Joseph T. Klapper) กล่าวถึงอิทธิพลของการสื่อสารมวลชนต่อบุคคลในสังคมว่า สื่อมวลชนเป็นโคเพียงแรงเสริม ในกระบวนการโน้มน้าวใจต่อความคิดเห็น หรือทัศนคติที่มีอยู่แล้วของการสื่อสารมวลชน มิไ้มีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคล จึงต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการสื่อสารร่วมด้วย จึงจะมีอิทธิพลต่อบุคคลได้ ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่ อุปนิสัย กระบวนการเลือกรับสารบรรทัดฐานของกลุ่ม การเผยแพร่ข่าวสารโดยบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็น ระบบการปกครองและระบบการสื่อสารมวลชน²

เมลวิน แอล เกอเฟลอร์ (Melvin L. De Fleur) ให้แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลไว้ 4 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีความแตกต่างของแต่ละบุคคล กล่าวว่า โครงสร้างทางบุคลิกภาพ ส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน เช่น ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ จะมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดแบบการรับรู้หรือการเรียนรู้ของมนุษย์ เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และข่าวสารต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ความทฤษฎีนี้ สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลในแง่สร้างการเรียนรู้หรือย้ำในสิ่งที่เขาอยู่แล้ว

2. ทฤษฎีการจับประเภททางสังคม กล่าวว่าบุคคลในกลุ่ม

¹ Everett M. Rogers and F. Floyd Shoemaker, Communication of Innovation, 2d ed. (New York: The Free Press, 1971), p. 252.

² Joseph T. Klapper, The Effect of Communication, (New York: The Free Press, 1960), pp. 15-49.

เกี่ยวกับ บ่อมจะเปิดรับสารและมีปฏิกริยาตอบสนองต่อเนื้อหาของข่าวสารที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ เนื่องมาจากความใกล้ชิดสนิทสนมผูกพันของกลุ่ม ฉะนั้น สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อกลุ่มคนเหล่านี้ ก็ต่อเมื่อส่งมาในลักษณะที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของกลุ่ม

3. ทฤษฎีความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในกลุ่ม แบบไม่เป็นทางการ มีอิทธิพลต่อการสื่อสาร นักสังคมวิทยาชนบทเชื่อว่า เครื่องญาติของชาวนามีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจยอมรับ หรือไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ และชาวชนบทมีความผูกพันทางสังคมอย่างแน่นแฟ้นกับเพื่อนบ้าน ผู้นำความคิดเห็นในสังคมจะเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่ข่าวสาร และการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมของบุคคลในสังคมนั้น ในกรณีเช่นนี้ สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อกันได้ในลักษณะ ทฤษฎีการสื่อสารสองขั้นตอน (Two-Step Flow Theory) ซึ่งต้องอาศัยอิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) เข้าร่วมด้วย

4. ทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคมกล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลอาจขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานและสภาพแวดล้อมทางสังคม ถ้าสื่อมีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคม สื่อมวลชนอาจเพียงย้ำบรรทัดฐานเดิมและสร้างบรรทัดฐานใหม่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า สื่อมวลชนทำหน้าที่ทางอ้อม 3 ประการคือ

- 4.1 สื่อมวลชนจะส่งเสริมสนับสนุนหรือย้ำบรรทัดฐานทางสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป
- 4.2 สื่อมวลชนสามารถสร้างความรับผิดชอบร่วมกันให้เกิดขึ้นในสังคม
- 4.3 สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงแบบอย่างการดำเนินชีวิต และพฤติกรรมของบุคคล โดยช่วยให้เกิดพฤติกรรมใหม่ แต่คงใช้ระยะเวลา¹

เออร์วิน พี เบตทิงฮอส (Erwin P. Bettinghaus) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในสังคมไว้ว่า สื่อมวลชนเป็นเพียงตัวเสริมความเชื่อและทัศนคติที่มี

¹ Melvin L. De Fleur, Theories of Mass Communication,

(New York: David McKay Company, 1970), pp. 118-139.

อยู่เดิม ให้บังแน่มากกว่าจะเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างสิ้นเชิง แก่อาจเปลี่ยนแปลงการรับรู้ไบบ้างในขอบเขตจำกัดของประสบการณ์ สิ่งที่สื่อมวลชนเปลี่ยนแปลงไ้มากที่สุดคืออารมณ์ ส่วนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมยังไม่ปรากฏผลจากการวิจัยแน่นอนว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมแก่อย่างใด กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการสื่อสารระหว่างบุคคลทั้งสิ้น¹

วิลเบอร์ ชรัมม์ (Wilbur Schramm) โคลกล่าวสรุปว่า การสื่อสารเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาได้สามลักษณะ ลักษณะที่หนึ่ง ประชาชนต้องได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนา ลักษณะที่สอง ประชาชนมีโอกาสเข้ามาร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลง ลักษณะที่สาม ทักษะที่จำเป็นต้องได้รับการอบรมสั่งสอน เกิดต้องได้รับการศึกษา ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ต้องได้รับการเรียนรู้ในการปรับปรุงอาชีพของคนให้ก้าวหน้า²

1.3 การเปิดรับข่าวสาร

มีทฤษฎีทางการสื่อสารที่เกี่ยวกับการเปิดรับสาร คือกระบวนการในการเลือกรับ³ (Selective Process) ซึ่งมีขั้นตอนต่าง ๆ คือ การเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) อันเป็นการเลือกเปิดรับสื่อและข่าวสารตามความสนใจและความต้องการ เพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของบุคคล การเลือกสนใจข่าวสาร (Selective Attention) หมายถึง การเลือกสนใจข่าวสารอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตรงกับความต้องการของคน การเลือกคิดหรือรับรู้ (Selective Perception) หมายถึงการเลือกรับรู้หรือให้ความหมายข่าวสารที่ตรงกับทัศนคติความต้องการ หรือ

¹ Erwin P. Bettinghaus, Persuasive Communication, (New York: Holt Rinehart and Winston Inc., 1968), pp. 180-185.

² Wilbur Schramm, Mass Media and National Development, (Stanford, California: Stanford University Press, 1964), p. 125.

³ Joseph T. Klapper, The Effect of Mass Communication (The Free Press, New York: 1960), p.5.

ประสบการณ์เดิมของตนเองและการเลือกจำ (Selective Retention) ซึ่งหมายถึง การเลือกจำเฉพาะบางสิ่งที่ทนต่อการจะจกจำ

ขั้นตอนในการรับสื่อนี้ ชรามม์¹ อธิบายว่า ชาวสารที่เข้าถึง ความสนใจของผู้รับสารจะมีแนวโน้มที่จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น¹

สำหรับเหตุผลในการที่มนุษย์เลือกสนใจหรือตั้งใจรับข่าวสารอย่างไร จากสื่อใดนั้น นักวิชาการหลายท่านมีความเห็นสอดคล้องกันดังนี้

ไฟรด์สัน(Friedson)² และไรเลย์(Riley) และฟลาวเวอร์แมน(Flowerman)³ มีความเห็นว่าแรงจูงใจที่ก่อการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกภายในสังคม จะเป็นสิ่งที่ช่วย กำหนดความสนใจในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ก็เพื่อสนองความต้องการของบุคคลปรากฏการณ์นี้ เมอร์ตัน(Merton), ไรท์(Wright) และวอปลิส(Waples) เรียกว่า "พฤติกรรมในการแสวงหาข่าวสาร" นักวิชาการเหล่านี้มีความเห็นตรงกันว่า ผู้รับข่าวสารจะเลือกรับข่าวสารจากสื่อใดนั้น ย่อมเป็นไปตามบทบาทและสถานภาพในสังคมของผู้รับสารและเหตุผลในการรับข่าวสาร ก็เพื่อนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนา ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

1.4 แรงจูงใจไม่สัมฤทธิ์

งานอาสาพัฒนาเป็นงานที่ยุ่งยากและลำบาก มีปัญหามากประการ ในการทำงานนับทั้งแก้ปัญหาส่วนตัวซึ่งต้อง ไปประจำปฏิบัติงานอยู่ในหมู่บ้าน ชากสิ่งอำนวยความสะดวก

¹Wilbur Schramm Men, Message and Media: A Look at Human Communication, (New York: Harper and Row Publisher, 1973), p. 200.

²Eliot Friedson, "Communication Research and the Concept of the Mass," In America Sociologist Review Vol. 18, 1950, pp.13-17.

³Riley and Flowerman, "Group Relations as a Variable in Communication Research," America Sociologist Review Vol. 16, 1951, pp. 174-180.

ความสะกดส่วนคนในเรื่องต่าง ๆ มากมาย เช่น ไม่มีน้ำสะอาด ไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ กองอยู่ห่างไกลพ่อแม่ ญาติ พี่น้อง ปัญหาเพื่อนร่วมงานทั้งที่เป็นข้าราชการและชาวบ้าน ผู้สมัครเป็นอาสาพัฒนาจะต้องมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จึงจะสามารถทำงานพัฒนาชุมชนอยู่ในหมู่บ้านที่ห่างไกลและทุรกันดารได้

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นสิ่งที่นักจิตวิทยาให้ความสนใจมาก เพราะแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติงาน การเรียน และพฤติกรรมอื่น ๆ ของบุคคล บุคคลแต่ละคนมีพฤติกรรมแตกต่างกัน มีความตั้งใจทำงานไม่เหมือนกัน และก่อให้เกิดผลงานที่แตกต่างกันด้วย บุคคลที่ตั้งใจทำงานส่วนใหญ่จะประสบผลสำเร็จในการทำงาน บุคคลที่ขาดความสนใจและขาดความตั้งใจในการทำงานก็มักประสบความล้มเหลวในการทำงาน เรื่องเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

มัวร์เรย์ (Murray) กล่าวถึงแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในเชิงพฤติกรรมว่า หมายถึงความมุ่งหวังที่จะประสบความสำเร็จ ความพยายามเอาชนะอุปสรรคในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความพยายามเอาชนะคนอื่น หรือความต้องการที่จะเพิ่มศักดิ์ศรีของตนเอง ความต้องการเหล่านี้เป็นแรงจูงใจให้เกิดการกระทำและนำมาซึ่งสัมฤทธิ์ผล¹

แอทกินสัน (Atkinson) กล่าวว่า มีความสัมพันธ์ในทางบวกระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กับแนวโน้มในการทำงานให้สำเร็จอย่างสมบูรณ์²

เอสคาโลนา (Escalona), เฟสทิงเกอร์ (Festinger) และ เลวิน (Lewin) กล่าวว่า สำหรับผู้ที่มีความแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงนั้น จะมีความรู้สึกว่างานที่ยาก ๆ จะเป็นสิ่งดึงดูดใจให้อยากทำให้สำเร็จมากกว่า

¹ H.A. Murray, Explorations in Personality (New York: Oxford University Press, 1938), p. 164.

² J.W. Atkinson, Motive in Fantasy Action and Society (New York: Princeton; D-Van-Nostrand, 1964), p. 267.

งานที่ง่าย ๆ¹

แมคเคลแลน (McClelland) นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียง กล่าวถึงแรงจูงใจไปสัมพันธ์ว่าเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่กำหนดไว้ก่อนที่จะได้รับความสำเร็จ โดยยึดถือมาตรฐานสากลอันดีเลิศเป็นเกณฑ์ เขาชี้ให้เห็นถึงหน้าที่ของครูในอันที่จะส่งเสริมหรือกระตุ้นให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียน²

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนกับแรงจูงใจไปสัมพันธ์ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ และเปรียบเทียบผลการวิจัยเรื่องนี้ ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาของชแลมม์ และ ไวท์ (White) เพื่อสร้างกรณีแสดงตัวอย่างความสัมพันธ์ในการอ่านหนังสือกับปัจจัยด้านอายุ และสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้อ่าน พบว่าจำนวนการอ่านข่าวของชาวอเมริกันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามอายุ การศึกษา และสถานภาพทางเศรษฐกิจ³ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ที่มีระดับการศึกษาต่ำมักอ่านหนังสือพิมพ์เพื่อประสงค์ความบันเทิง เพื่อทราบข่าวทันทัน และอ่านเรื่องที่มีภาพประกอบ สำหรับผู้ที่มีการศึกษาสูงจะอ่านเพื่อความบันเทิงน้อยลง แต่อ่านเพื่อต้องการทราบข่าวสารและกิจกรรมสาธารณะมากขึ้น⁴

¹Escalona, Festinger and Lewin, cite by Atkinson, An Introduction to Motivation, p. 244.

²D.C. McClelland, The Achievement Motive (New York: Appleton-Century-Crofts,; 1953), p. 109.

³Wilbur Schramm and David M. White, "Age Education and Economic State as Factor in Newspaper Reading" in Wilbur Schramm, Mass Communication, University of Illinois Press, Urban (1972), 2nd ed. p. 439.

⁴Ibid., p. 440.

โรเจอร์ และ ชิวนิง โศกศึกษาสังคมชาวนาในโคลอมเบีย โดยวิเคราะห์บทบาทของสื่อมวลชน ในฐานะที่เป็นปัจจัยซึ่งอยู่ระหว่างกลางหรือตัวแปรแทรก (Intervening Variable) ในกระบวนการทำให้ทันสมัย ผลการศึกษาพบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการทำให้คนมีความทันสมัย เพราะบุคคลที่รู้หนังสือ มีการศึกษาดี มีสถานภาพทางสังคมสูง มีอายุพอสมควร และมีประสบการณ์ภายนอกสังคมจะเปิดรับสื่อมวลชน และการเปิดรับสื่อมวลชนนี้เองจะนำมาสู่ความเป็นคนทันสมัย (Modern Man) คือสามารถที่จะเข้าใจบทบาทของผู้อื่นได้ มีความกล้าที่จะยอมรับนวัตกรรม มีความรู้ทางด้านการเมือง มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีความมุ่งหวังในด้านการศึกษาและอาชีพด้วย¹

โรเจอร์ และ ชิวนิง ยังโศกศึกษาถึงปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวนาในโคลอมเบีย เกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชน มีรายละเอียด ดังนี้

1. การอ่านออกเขียนได้ (Literacy) พบว่าการอ่านออกเขียนได้ มีความสัมพันธ์สูงกับการอ่านหนังสือพิมพ์ ค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .430 ซึ่งมากกว่าความสัมพันธ์ที่มีสื่อที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์² อย่างไรก็ตามผู้ที่อ่านออกเขียนได้จะเปิดรับสื่อมวลชนทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งโศก วิทย์และโทรทัศน์มากกว่าผู้ที่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ซึ่งมีค่าสหสัมพันธ์ระหว่างการอ่านออกเขียนได้กับการเปิดรับสื่อมวลชนเท่ากับ .423³

¹ Everett M. Rogers with Lynne Svenning, Modernization Among Peasants: The Impact of Communication, (New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1969), pp. 70-72.

² Ibid., p. 104.

³ Ibid., p. 105

2. การศึกษา (Education) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการเปิดรับสื่อมวลชนจะมีมากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างการอ่านออกเขียนได้กับการเปิดรับสื่อมวลชน คือค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .508¹

3. สถานภาพทางสังคม (Social Status) พบว่าผู้มีสถานภาพทางสังคมสูงจะเปิดรับสื่อมวลชนสูงกว่า เนื่องจากบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมสูงมักมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีพอที่จะซื้อหนังสือต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ใกล้เคียงสะดวก ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคมกับการเปิดรับสื่อมวลชนเท่ากับ .500²

ไมเคิล เบอร์กูน (Michael Burgoon) ได้ทำการวิจัยทางค่านิยมศาสตร์ว่าคนที่มีการศึกษาสูงจะใกล้เคียงมากในการเป็นผู้รับสารที่ดี เพราะคนเหล่านี้มีความรู้กว้างขวางในหลายเรื่อง มีความเข้าใจศัพท์มากและมีความเข้าใจข่าวสารได้ดี แต่คนเหล่านี้มักไม่ค่อยเชื่ออะไรง่าย ๆ ข่าวสารที่ไม่มีหลักฐานหรือเหตุผลสนับสนุนเพียงพอ มักจะถูกโต้แย้งจากคนเหล่านี้³

จากการศึกษาของกาลเลน (Galen) พบว่าผู้ที่ชอบรับหนังสือพิมพ์ใต้นั้นมีความเกี่ยวข้องกับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว วัยของผู้ชอบรับ รัศมีความรู้ และผู้ที่ เป็นสมาชิกขององค์การทางสังคม กล่าวคือ กลุ่มที่มีรายได้อาจสูงจะชอบรับหนังสือพิมพ์มากกว่ากลุ่มคนที่มียาได้อาจต่ำ ผู้ที่มีวัยระหว่าง 36-64 ปี ชอบรับหนังสือพิมพ์มากกว่าผู้ที่อยู่ในวัยอื่น กลุ่มครอบครัวที่มีความรู้ทั้งแก่ระดับอนุปริญญาขึ้นไปจะชอบรับหนังสือพิมพ์มากกว่ากลุ่มครอบครัวที่มีความรู้ระดับต่ำกว่า⁴

¹Ibid., p. 105.

²Ibid., pp. 106-107.

³Michael Burgoon, Approaching Speech/Communication (New York: Holt Rinehart and Winston, Inc., 1974), p. 64.

⁴Galen R.R., Differences Between Daily Newspaper Subscribers and Nonsubscribers, Journalism Quarterly, Iowa: Summer, 1973.

จากการสำรวจพฤติกรรมการอ่านหนังสือพิมพ์ของโมแกน (Morgan) พบว่าพฤติกรรมการอ่านหนังสือพิมพ์มีความเปลี่ยนแปลงไปตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา โสภณและนางงาน คนที่ทำงานบางเวลาและคนที่ทำงานเต็มเวลาแก่ละอาชีพ มีความแตกต่างกันในการเลือกเรื่องอ่านจากหนังสือพิมพ์¹

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับผู้รับสารของสื่อมวลชนในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2519 โดยใช้นักท้าวอย่างจำนวน 1,536 คน ซึ่งส่วนใหญ่ของผู้รับสารสัมภาษณ์เป็นผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในชนบท ผลการวิจัยพบว่า วิทญเป็นสื่อมวลชนที่มีผู้ฟังทุกวันร้อยละ 71 ซึ่งเป็นอัตราอยู่ที่สูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนโทรทัศน์ ซึ่งมีผู้ชมทุกวันร้อยละ 30 และผู้อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันร้อยละ 3.29²

กองสำรวจประชามติ กรมประชาสัมพันธ์ ได้สำรวจอุปนิสัยต่อสื่อมวลชนในจังหวัดชายแคนภาคใต้ โดยสำรวจในจังหวัดยะลา สงขลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล โดยเลือกศึกษาจังหวัดละ 2 อำเภอ อำเภอเมืองหนึ่งอำเภอ และอำเภอชายแคนหนึ่งอำเภอ กลุ่มตัวอย่างเลือกอำเภอละ 150 คน ในเขตเทศบาล 40% และนอกเขตเทศบาล 60% ผลการสำรวจพบว่าประชาชนในจังหวัดชายแคนภาคใต้ คุ้นเคยกับสื่อมวลชนประเภทวิทยุมากที่สุด โดยฟังทุกวันร้อยละ 73.1 ดูโทรทัศน์ทุกวันร้อยละ 40 หนังสือพิมพ์อ่านทุกวันร้อยละ 35.3 เมื่อเปรียบเทียบสื่อมวลชนทั้ง 3 ประเภทนี้ วิทยุเป็นสื่อมวลชนที่ได้รับความนิยมมากที่สุด รองลงมาได้แก่โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ตามลำดับ³

¹ Morgan E.C., Patterns of Newspaper Readership, A National Survey of Readership by Demographic Groups, Dissertation Abstracts New York: April, 1972).

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, การศึกษาบทบาทสื่อมวลชนต่อการศึกษาวาชนาน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญผล, 2521).

³ กองสำรวจประชามติ กรมประชาสัมพันธ์, การสำรวจอุปนิสัยต่อสื่อมวลชนของประชาชนตามจังหวัดชายแคนภาคใต้, 2520. (เอกสารโรเนียว)

ศิริชัย ศิริกายะ ได้ศึกษาพฤติกรรมกรรมการเปิดรับก่อสร้างมวลชนในเขตเมือง
ปทุมธานี และทดสอบหน้าที่ของมวลชนที่มีต่อการพัฒนาประเทศและความสัมพันธ์ระหว่าง
ตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ ค่านิยมสมัยใหม่ การเปิดรับก่อสร้างมวลชน การศึกษา การมีส่วนร่วม
ทางการเมือง และสถานภาพทางเศรษฐกิจ โดยเลือก 6 ตำบลของอำเภอคลองหลวง
กับอีก 3 ตำบลของอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี เป็นเขตศึกษา เลือกตัวอย่างร้อยละ 10
ของครัวเรือนทั้งหมดในเขตตัวอย่าง จำนวน 903 ครัวเรือน การเก็บข้อมูลเป็นการ
สัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือภรรยาหัวหน้าครัวเรือน พบว่าความนิยมของการเปิดรับ
ก่อสร้างมวลชนขึ้นอยู่กับความแตกต่างของค่านิยมสมัยใหม่ กับการศึกษา อาชีพ กับการ
มีส่วนร่วมทางการเมือง และระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจของประชาชน¹

สมควร กวียะ ได้ศึกษาพฤติกรรมกรรมการรับข่าวสารของประชาชนในหมู่บ้าน
ชนบทไทย โดยเลือกหมู่บ้านที่ทำการศึกษากาละหนึ่งหมู่บ้าน ยกเว้นภาคใต้สองหมู่บ้าน
รวมทั้งหมด 520 ครัวเรือน พบว่าชาวชนบทใช้วิทยุมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาได้แก่
ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ความสำคัญ²

นพพร ปรีพुरुณะ ได้ศึกษาความสนใจของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยใน
กรุงเทพฯ ต่อเรื่องต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย
5 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกษกร แพทย์ และศิลปากร จำนวน 425 คน
พบว่านิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่อ่านหนังสือพิมพ์รายวันเป็นประจำ ชาวที่อ่านส่วนใหญ่เป็น
ชาวหนัก เช่น ชาวการเมือง การบริหารประเทศ ชาวเศรษฐกิจ และชาวนอกประเทศ
นิสิตนักศึกษาชายอ่านชาวหนักมากกว่านิสิตนักศึกษาหญิง ซึ่งชอบอ่านชาวเบา ๆ เช่น

¹ศิริชัย ศิริกายะ, สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาในเขตเมืองปทุมธานี: ศึกษาเฉพาะ
กรณีอำเภอคลองหลวงและอำเภอธัญบุรี, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

²สมควร กวียะ, นิสัยการรับข่าวสารของประชาชนในหมู่บ้านชนบทไทย,
กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.

แพ้นั้น การออกกำลังกาย การเสริมความงาม¹

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ โภคศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ที่มีต่อการก้าวร้าวชีวิตของคนกรุงเทพฯ ในปัจจุบัน ตลอดจน พฤติกรรมในการรับสื่อทั้งกล่าว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้สุ่มตัวอย่างประชากร จาก 24 เขต ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,000 คน ซึ่งประชากรตัวอย่างจะ กอสมิบุตรที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 3 ปี (เพื่อศึกษามโนทัศน์ของสื่อมวลชนที่มีต่อพฤติกรรมของ เด็กวัยรุ่น) โดยการสัมภาษณ์ประชากรที่เป็นตัวแทนครัวเรือนละ 1 คน พบว่าประชากร ตัวอย่างส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 59.0 พังวิทยุทุกวันหรือเกือบทุกวัน ร้อยละ 62.9 อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน และพบว่าเพศ ระดับการศึกษา และรายได้ของครอบครัวมีความ ความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมในการรับสื่อทั้ง 3 ประเภท²

ประคอง นาควานิช โภคศึกษาพฤติกรรมกรรมการอ่านหนังสือพิมพ์ของนักเรียน อาชีวศึกษา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสุ่มตัวอย่างจากโรงเรียน 21 โรงเรียน ด้วยวิธี Stratified Random Sampling ให้ได้โรงเรียน จำนวน 8 โรงเรียน คือ อาชีวระยอง 2 โรงเรียน อาชีวระยอง 2 โรงเรียน และสหศึกษา 4 โรงเรียน ส่งแบบสอบถามไปยังประชากร 949 คน แต่ได้แบบสอบถามกลับคืนมา 724 คน ผล การศึกษาพบว่านักเรียนอาชีวระยองส่วนใหญ่อ่านหนังสือพิมพ์บ่อยแต่ไม่ทุกวัน นักเรียนชายกับ

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹นพพร ปรีปฐปะ, การศึกษาความสนใจของนิสิตมหาวิทยาลัยในพระนครต่อ เรื่องต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์, (วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509).

²สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ สุทธิกร เทชรภูมิ, บทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อ การก้าวร้าวชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

นักเรียนหญิง ไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องความถี่ของการอ่านในเวลา 1 วัน และนักเรียนชายใช้เวลาอ่านมากกว่านักเรียนหญิง¹

จากการศึกษาเปรียบเทียบการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและชนบท ของ เวทย์ ขโนปัจจัย พบว่าการศึกษารวมความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเปิดรับสื่อมวลชน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเฉพาะสื่อประเภทสิ่งพิมพ์มีความสัมพันธ์กับการศึกษาอย่างเห็นได้ชัด ในชนบทกลุ่มที่ไม่ได้เรียนหนังสือ อ่านหนังสือพิมพ์เพียงร้อยละ 11.2 ในขณะที่กลุ่มผู้จบวิทยาลัยไปมีจำนวนผู้อ่านหนังสือพิมพ์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80.0 ยกเว้นสื่อประเภทวิทยุ มีสัดส่วนผู้ฟังมากเกือบทุกกลุ่มการศึกษา²

ศิริชัย ศิริกายะ และ จุมพล รอกคำดี ได้วิจัยพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนของประชาชนในชนบท กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย มีจำนวน 934 โดยสุ่มตัวอย่างรายชั้นก่อนทั่วทั้งประเทศ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์รายบุคคลกับหัวหน้าครัวเรือนอยู่แทน ผลการวิจัย พบว่าวิทยุยังคงเป็นสื่อที่ถูกใช้มากที่สุดในชนบท รองลงมาแก่ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์รายวัน³

¹ ประคอง นาควานิช, "การศึกษาการอ่านหนังสือพิมพ์รายวันของนักเรียนตัวศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา," (วิทยานิพนธ์ แผนกโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513.).

² เวทย์ ขโนปัจจัย, "การศึกษาเปรียบเทียบการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและชนบท," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตกัลงกตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516)

³ ศิริชัย ศิริกายะ และ จุมพล รอกคำดี, การสำรวจการรับสารจากสื่อชนในชนบท, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

นิตยา คำเมือง โภศึกษาพฤกษกรรมกรเปิดรับสื่อมวลชนเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของสตรีในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา แบ่งเป็นหน่วยย่อย 20 เขต เลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อการสัมภาษณ์ เขตละ 10 ครั้วเรือน ๆ ละ 1 คน จำนวน 200 ครั้วเรือน ผลการวิจัย พบว่าการเปิดรับสื่อมวลชน อันได้แก่ วิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และนิตยสาร แยกต่างกันไป ตามระดับการศึกษา เฉพาะเรื่องความบ่อยครั้งในการเปิดรับสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ คือกลุ่มที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา จะมีความบ่อยครั้งในการเปิดรับสื่อมวลชนประเภทดังกล่าวสูงกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาระดับต่ำ และกลุ่มที่มีการศึกษาสูงกว่า ส่วนปัจจัยทางด้านรายได้ พบว่าแยกต่างเฉพาะเรื่องช่วงเวลา คือกลุ่มที่มีรายได้ปานกลางทั้งวิทยุในช่วงเช้าสูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่าและสูงกว่า และแยกต่างกันในเรื่องความบ่อยครั้งในการเปิดรับสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และนิตยสาร กล่าวคือ กลุ่มที่มีรายได้ปานกลาง มีความบ่อยครั้งในการเปิดรับสื่อมวลชนประเภทดังกล่าวสูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่าและสูงกว่า¹

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์นั้น ได้มีผู้วิจัยกับกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศดังนี้

โรเจอร์ และ ชวีนิง ได้ทำการศึกษาสังคมชาวนาในโคลอมเบีย และได้เสนอว่า ถ้าหากสื่อมวลชนในประเทศที่กำลังพัฒนาจะเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว และเสนอเรื่องเกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามแบบชุมชนเมืองแล้ว บุคคลที่มีการเปิดรับสื่อมวลชนสูง จะมีระดับของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงตามไปด้วย²

¹ นิตยา คำเมือง, "การเปิดรับสื่อมวลชนเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของสตรีในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ศึกษานการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525).

² Rogers and Svenning, op. cit., p.112.

ค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ 0.318¹

สรรพศรีวิ คชาชีวะ ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของประชาชนที่อาศัยใน
ท้องที่บางชั้น เขกมื่นบุรี กรุงเทพมหานคร โดยทำการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่ทำนา
และกลุ่มที่ทำงานในโรงงาน พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจ
ไปสัมฤทธิ์อย่างมีระดับนัยสำคัญทั้งสองกลุ่มอาชีพ เมื่อพิจารณาแยกตามกลุ่มอาชีพ
กลุ่มที่ประกอบอาชีพทำนามีค่าสหสัมพันธ์ไม่สูงนัก คือมีเพียง .19 และกลุ่มที่ประกอบ
อาชีพในโรงงานมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .35²

ศูนย์วิทยพัทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹Ibid., p. 108.

²สรรพศรีวิ คชาชีวะ, "ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารและความ
ทันสมัยของประชาชนในเขตท้องที่บางชั้น เขกมื่นบุรี กรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,